

**Steunpunt
Monumenten
& Archeologie
Noord-Holland**

Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland

Jaarverslag 2023

Maart 2024

Inhoud

Inleiding	7
Basistaken	12
Kennis en vraagbaak	12
Communicatie	13
Netwerk en informatie	15
Ontwikkeling en profilering van het Steunpunt	19
Cultuurlandschap	24
Landschap in gemeentelijk beleid	24
Casestudies over het landschap	25
Bijdrage Ode	27
Casestudy energietransitie en klimaatadaptatie (MOOI Noord-Holland)	27
Casestudie Landschap (Stichting NMF)	29
Erfgoed in de Omgevingswet	32
Vervolg publicatie in de Omgevingswet en best practices	32
Cursus erfgoed in de Omgevingswet	35
Casestudies erfgoed in de omgevingswet (Mooi Noord-Holland)	36
Casestudies archeologie in de Omgevingswet (Stichting NMF)	37
Archeologie	41
Provinciale archeologiegebieden	41
Casestudy archeologie	42
Voorbeeldprojecten archeologie	43
Gebouwd Erfgoed	47
Samenwerking Loods Herbestemming	47
Ode – omgevingskwaliteit door erfgoed	47
Casestudies gebouwd erfgoed	48
Casestudies verduurzaming monumenten	49
Colofon	51

De Vier Vierkanten, Alkmaar. Foto: MOOI Noord-Holland

Foto voorblad: Lente excursie Bijlmer 2023. Foto: MOOI Noord-Holland

SANDER VAN ALPHEN

YVETTE BURNIER

ANNIKA BLONK-VAN DEN BERCKEN

ROSANNE BRUINSMA

IVO VOSSEN

SANDER HAKVOORT

DORINE VAN HOOGRATEN

RENEE STROOMER

REINIER MEES

PRIMO REH

TESSEL GRIJP

LISA TIMMERMAN

LINDA VERNIERS

MARRIT VAN ZANDBERGEN

SANNE VAN ZOEST

KIM ZWEERINK

Het team van het Steunpunt bestaat uit een bevlogen team van archeologen, architectuurhistorici, bouwkundigen, communicatiemedewerkers, GIS-specialisten

en een landschapshistoricus. Zij worden geleverd en gesteund door de organisaties die in het Steunpunt samenwerken: Stichting NMF en MOOI Noord-Holland.

Gemeente Waterland. Foto: Els Zweerink

‘De provincie wil gemeenten ondersteunen bij hun rol in de nieuwe Omgevingswet, cultuurhistorie onder de aandacht brengen in relatie tot ruimtelijke opgaven en beleidsvisies, en activiteiten ondersteunen rond ruimtelijke opgaven en in relatie tot archeologie en herbestemming. Stichting NMF en MOOI Noord-Holland stellen voor de uitvoering van de steunpunttaken een gezamenlijk activiteitenplan op. Dat bevat onder meer een website, digitale kennisbank, expertmeetings, vraagloket, kennisbijeenkomsten, contactdagen en uitgewerkte casestudies. Het Steunpunt richt zich daarbij in de eerste plaats op de ondersteuning van gemeenten, maar betreft een brede groep van organisaties uit het erfgoedveld bij de kennisbijeenkomsten, contactdagen, expertmeetings en casestudies.’ Uit: *Beleidskader erfgoed en cultuur 2022, Provincie Noord-Holland*

Inleiding

Gemeenten zetten zich in voor het beschermen, benutten en beleven van erfgoed. Omdat erfgoed heel breed en veelzijdig is, zijn gemeentelijke erfgoedafdelingen belast met een breed takenpakket. Ze onderzoeken welke objecten een monumentenstatus verdienen, welke gebieden van historische waarde zijn en hoe deze waarden voor de toekomst kunnen worden behouden. Is een beschermd stads- of dorpsgezicht een goede optie, of biedt de Omgevingswet andere mogelijkheden? De komst van de Omgevingswet brengt veel werk met zich mee, want het betekent het aanpassen van een heel ruimtelijk stelsel, van ruimtelijk beleid, van vergunningverlening en van nog veel meer werkprocessen binnen de gemeente. Deels is dat werk al voor de invoering van de wet gedaan, maar het grootste deel (zoals het opstellen van omgevingsplannen) ligt voor de komende tijd nog op tafel. Behalve dat gemeenten zich bezig houden met erfgoedbescherming en vergunningverlening, proberen ze erfgoed onder de aandacht te brengen bij een breed publiek om meer draagvlak te creëren. Omdat het erfgoedwerk zo veelzijdig is, zijn niet alleen de medewerkers van erfgoed in het takenpakket met het onderwerp bezig, maar haken ook collega's aan. Medewerkers van afdelingen zoals vergunningen, stedenbouw, ruimtelijke ordening, cultuur en toerisme zijn bewust of onbewust ook belast met erfgoedtaken. Daarnaast zijn er vrijwilligers die zich betrokken voelen bij het erfgoed en de samenwerking met gemeenten zoeken, en vice versa.

Dat de erfgoedsector zo veelzijdig en breed geworden is en dat de aandacht voor het onderwerp toeneemt is een maatschappelijke tendens. Waar komt de toegenomen aandacht vandaan? Er is een verband met de grote

uitdagingen en transitieën waarin ons landschap en onze bebouwde omgeving zich bevinden. Door de energietransitie, de landbouwtransitie en de enorme woningbouwopgave verandert onze omgeving in rap tempo en dat brengt een tegenreactie teweeg: let binnen al deze veranderingen op onze roots, op waar we vandaan komen.

Het Steunpunt voor Monumenten & Archeologie Noord-Holland is één van de spelers in dit krachtenveld. De provincie heeft ons gevraagd om gemeenten te ondersteunen bij die veelzijdige erfgoedtaken en daarmee bij het behoud van roots, de bestaande kernkwaliteiten en het erfgoed in Noord-Holland. Een mooie taak die wij met veel enthousiasme oppakken.

Wij geloven dat persoonlijk contact met de mensen die het werk moeten doen de beste strategie is. Ons netwerk is dus ons dierbaarste bezit. Onze bijeenkomsten en activiteiten worden door een vaste groep gemeentelijke erfgoed specialisten bezocht en we investeren in nieuwe samenwerking met nieuwe erfgoedmedewerkers en met de brede groep daaromheen. De collega's van bijvoorbeeld ruimtelijke ordening, stedenbouw, vergunningen en toerisme waren immers ook van belang. We zijn dan ook blij dat onze bijeenkomsten steeds vaker door hen bezocht worden én we organiseren speciaal voor hen activiteiten. De basismodule bijvoorbeeld is bedoeld voor ambtenaren die geen achtergrond hebben in erfgoed. Daarnaast vragen we erfgoed specialisten om hun collega's mee te nemen, bij een bijeenkomst over duurzaamheid sluiten nu dus ook medewerkers duurzaamheid en groen aan.

Tijdens de bijeenkomsten gaan we met deze brede groep mensen in gesprek. Ons doel is informeren, ophalen en samenbrengen. Bij het Steunpunt werken specialisten die hun vakgebied nauwlettend in de gaten houden en die aangesloten zijn bij verschillende besturen en commissies in het werkveld. In onze begroting is de post 'ontwikkeling en profilering van het Steunpunt' bedoeld voor de bijscholing van onze medewerkers en zoals u kunt lezen in dit jaarverslag hebben zij deze taak op heel veel verschillende manieren opgepakt. De opgedane kennis delen we met gemeenten, onze informerende rol. Omdat we willen dat onze activiteiten goed aansluiten op de gemeentelijke praktijk, is ophalen de tweede rol die we hebben. Soms is dat wat landelijk speelt nog niet het onderwerp van gesprek bij de gemeenten zelf. Hoewel je je als ambtenaar overal voor zou willen inzetten, moet je selectief met je tijd omgaan, want je hebt maar een beperkt aantal uren per week te besteden. Daarom is het belangrijk om te weten wat ambtenaren bezighoudt en waarmee zij het beste geholpen zijn. Deze informatie halen we actief op in het contact met de gemeenten. Wij zijn niet als enige in staat om gemeenten te ondersteunen, sterker nog soms hebben gemeenten zelfs meer baat bij elkaar. Verbinden is daarom de derde belangrijke rol van het Steunpunt. Heel concreet hebben we het Netwerk voor Erfgoedprofessionals opgericht. Het is één van onze activiteiten waar ambtenaren elkaar ontmoeten, maar in feite zijn al onze activiteiten een netwerkmoment voor hen.

Omdat het erfgoedveld zo veelzijdig en dynamisch is, is ons takenpakket dat ook. Onze activiteiten gingen dit jaar over tal van onderwerpen die gemeenten bezighouden. Erfgoed in de Omgevingswet en verduurzaming van monumenten liggen voor de hand, maar we spraken ook over de inclusieve erfgoedbenadering en over de komst van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied. Hoe veelzijdig en dynamisch het afgelopen jaar is geweest voor gemeenten én Steunpunt, dat leest u in dit jaaroverzicht van 2023. Voor ons was het een jaar waarin we prettig samenwerkten met de Noord-Hollandse gemeenten en waarin we samen met hen gewerkt hebben aan het behouden, benutten en beleven van erfgoed.

Excursie over de Westfriese Omringdijk. Foto: Steunpunt

Basistaken

Kennis en vraagbaak

Loket op maat

Het loket is een kerntaak van het Steunpunt en wordt uitgevoerd door alle betrokken medewerkers, zowel bij Stichting NMF als bij MOOI Noord-Holland. Het loket geeft invulling aan de ondersteuning van gemeenten bij 'acute' vragen en dilemma's, bijvoorbeeld door middel van persoonlijk contact of een expertsessie. Dit jaar deden veel gemeenten weer een beroep op het loket. We kregen vragen over bezwaarprocedures tegen monumentaanawijzingen, we hielpen bij de actualisatie van erfgoedverordeningen, er werden vragen gesteld over subsidies voor monumenteneigenaren, we dachten mee over de mogelijkheden voor de herbesteding van de Mariakerk in Heemskerk en we dachten mee over de monumentenstatus van de Schanskerk in Uithoorn. In het kader van archeologie werden er vragen gesteld over de aantoonbare verwachting van archeologie, de rol van het bevoegd gezag, het Interbestuurlijk toezicht op onder andere archeologie, (opslag van) toevalsvondsten, uitreiking van archeologische Rijksmonumentenpaspoorten, onderzoeksmethoden voor archeologie op grote diepte en er kwamen veel aanvragen binnen voor Schatrijk. Soms leidt een vraag van een gemeente tot een werksessie met meerdere specialisten en deelnemers. Zo organiseerden we een werksessie over beleid voor het verplaatsen van interieurs en constructieve elementen van monumenten, naar aanleiding van een vraag van gemeente Wormerland. Bij deze werksessie hebben we de kennis van een jurist bestuurskunde ingevlogen en onze eigen monumentendeskundigen schoven natuurlijk aan. Via het loket ontving het Steunpunt een vraag over archeologiebeleid in de gemeente Uithoorn. Naar aanleiding daarvan is samen met de gemeente een bijeenkomst georganiseerd voor de burgemeester, wethouder en gemeentebestuurders in Huis van Hilde te Castricum. Stichting NMF verzorgde voor de aanwezigen een presentatie over archeologiebeleid in de gemeente Uithoorn. Tevens is de groep rondgeleid door Rob van Eerden door de vaste opstelling van Huis van Hilde.

Stolpenloket

Sinds 2022 verzorgen we het stolpenloket, waar ambtenaren en stolpeneigenaren terecht kunnen met vragen over stolpen. Het stolpenloket heeft in 2022 ongeveer dertig vragen in behandeling genomen die gingen over brandveiligheid, verduurzaming, mogelijkheden voor splitsing, sloop, ouderdom en erfinrichting. Daarnaast hebben we in 2023 student Stijn Hokke begeleid bij zijn afstudeerscriptie over het verduurzamen van de Noord-Hollandse normaalstolp.

De stolpencursus ging dit jaar over het verduurzamen van stolpboerderijen. Onder andere deed Boudewijn van Lange van TPAHG architecten een toelichting op verduurzaming in de praktijk, waar moet je rekening mee houden als je een stolp wilt verduurzamen en wat zijn voor stolpen geschikte technieken en oplossingen? De cursus werd bezocht door 25 personen.

Basismodule erfgoed

Speciaal voor niet-erfgoedambtenaren organiseerde het Steunpunt een basismodule over verduurzaming en erfgoed. In een gevarieerd programma maakten de deelnemers kennis met de verschillende aspecten van dit thema. De verduurzaming van het gebouwde erfgoed kwam aan bod, er was een lezing over beleid voor zonnepanelen op erfgoed, over de effecten van de energietransitie op archeologie en over de mogelijkheden voor hernieuwbare energie op uitzonderlijke erfgoedsites, zoals UNESCO werelderfgoederen. De basismodule is bedoeld voor mensen die geen achtergrond hebben in het erfgoedwerk. Middels korte en laagdrempelige lezingen maken bezoekers kennis met verschillende erfgoedthema's om er wellicht later verder in te duiken. De basismodule werd uitgezonden vanuit de studio van provincie Noord-Holland. Via de chatfunctie konden deelnemers vragen stellen die tijdens de uitzending behandeld werden. Voor deze bijeenkomst hadden 87 personen zich aangemeld. Tijdens de sessie waren meer dan 46 personen aanwezig.

Ernst van der Kleij, beleidsadviseur van de provincie Noord-Holland, ontvangt tijdens de jaarlijkse stolpencursus de Stolpenaward van de Boerderijenstichting. Foto: Steunpunt

Erfgoedteam

Het Erfgoedteam is de erfgoeddenktank van het Steunpunt. Het Erfgoedteam heeft een aanjaagfunctie, biedt de mogelijkheid een actueel onderwerp te verkennen en uit te diepen en werkt agenderend. Niet zelden leidt het Erfgoedteam tot vervolgbijeenkomsten of -onderzoeken binnen het Steunpunt.

Het eerste erfgoedteam ging over bredere erfgoedwaardering en hoe je ook erfgoed dat niet beschermd is, toch kunt benutten voor betere omgevingskwaliteit. De tweede bijeenkomst was de lente excursie. Toen spraken we in de Bijlmer over een inclusieve erfgoedgedachte: welke erfgoedwaarden bestaan er nog meer naast de traditionele erfgoedwaarden? En hoe kun je die alternatieve erfgoedwaarden zichtbaar maken? Het volgende erfgoedteam kreeg het thema erfgoedvrijwilligers. Veel Noord-Hollandse erfgoedmedewerkers komen eerder handjes tekort dan dat ze tijd over hebben. De inzet van erfgoedvrijwilligers kan helpen, bijvoorbeeld bij de organisatie van Open Monumentendag, of bij monumenteninventarisaties. Wat zijn de voordelen en de nadelen van het samenwerken met vrijwilligers en hoe zet je de erfgoedvrijwilliger in zijn kracht? In het erfgoedteam over de transitie van het landelijk gebied ontstond er een dialoog tussen de PPLG-beleidsmakers en de erfgoedambtenaren: wat zijn de gevolgen van het PPLG beleid straks voor de erfgoedwaarden van het cultuurlandschap en vraagt het PPLG om nieuw beleid van gemeenten, als zij de erfgoedwaarden beter willen beschermen?

Het doel van het erfgoedteam over tuinarcheologie was om het onder de aandacht brengen van de informatieve waarde van tuinarcheologisch onderzoek, en het benutten van archeologische

bevindingen in tuinontwerpen bij reconstructie en herstel van historische tuinen. De archeologische bevindingen hebben zowel betrekking op het historisch tuinontwerp, als op veel oudere archeologische lagen onder de tuin.

Het laatste erfgoedteam stond in teken van de noodzaak en essentie van de combinatie van bouwhistorische en archeologische informatie. Samenwerking tussen vakspecialisten in de gemeenten tussen bovengronds en ondergronds erfgoed levert niet alleen inhoudelijke winst op, ook kunnen de disciplines van elkaar leren op het gebied van het beheer en benutten van informatie(bronnen).

Communicatie

Communicatieplan

Alle activiteiten van het Steunpunt worden met een kleine, normale of grote communicatiecampagne wereldkundig gemaakt. Met deze methode vragen we doelgericht aandacht voor onze werkzaamheden, waarbij we goed letten op het beslag dat we hiermee op de ambtenaren doen. Een grote campagne werd bijvoorbeeld opgezet voor Samen Slimmer 2.0 en voor het Erfgoeddebat dat we in aanloop op de provinciale verkiezingen organiseerden. Ook ode en Schatrijk krijgen veel aandacht. Hierbij kan gedacht worden aan aandacht in de krant, het lanceren van een promotiefilm, een grote campagne op social media en het versturen van een filmverslag.

De vaste en terugkerende activiteiten zoals de Erfgoedteams en de bijeenkomsten van het Netwerk voor nieuwe erfgoedprofessionals zijn reeds bekend bij de doelgroep en vragen minder communicatie, hiervoor wordt dan ook een kleine

campagne georganiseerd. Te denken valt aan een uitnodiging, een bericht op social media en passende nazorg.

Onderhoud en beheer website en social media

Eén van de doelstellingen van het Steunpunt is het informeren en inspireren van ambtenaren, raadsleden, wethouders en andere belangstellenden via de website en sociale media. Het Steunpunt heeft op haar website een rijk gevulde kennisbank met actuele informatie over erfgoedzaken. Op de site is een schat aan informatie te vinden zoals handreikingen, achtergrondartikelen en de verslagen van de Steunpuntbijeenkomsten. Deze worden in de nieuwsbrieven en de social media verder onder de aandacht gebracht. In 2023 hebben we een [pagina over erfgoedsubsidies](#) geschreven, hierop kunnen monumenteneigenaren lezen voor welke subsidies zij in aanmerking komen bij bijvoorbeeld restauratie, onderhoud en verduurzaming. In 2023 zijn er vijf video's gepubliceerd: twee Masterclasses, één Erfgoedteam en het Noord-Hollandse Erfgoeddebat 2023. Het Erfgoeddebat is het best bekeken met 355 weergaven in totaal. Verder zijn er vorig jaar drie handreikingen gepubliceerd: Het Bijzonder Provinciaal Landschap, Zonnepanelen op Erfgoed en Groen erfgoed in de Omgevingswet. De handreiking over het in situ behouden van archeologie is op het moment van schrijven van het jaarverslag in druk en zal begin 2024 gepubliceerd worden.

In 2023 groeide het aantal volgers van de LinkedInpagina tot 692 leden, wat een groei betekent van 33,3%. Het aantal Twittervolgers staat momenteel (5 maart 2024) op 559 leden. De drie populairste artikelen op de website van 2023 zijn: de lancering van het archeologietijdschrift SCHATRIJK West-Friesland (423 unieke weergaven), de publicatie van de handreiking Groen erfgoed in de Omgevingswet (355 unieke weergaven) en de lancering van het erfgoedmagazine ODE4 (335 unieke weergaven).

Kaartviewer

De kaartviewer is een belangrijk instrument waarop in één oogopslag allerlei informatie geraadpleegd kan worden over erfgoed in Noord-Holland.

In 2023 hebben we het budget van de kaartviewer gebruikt voor de aanschaf en inrichting van een nieuwe server, omdat de oude server vijf jaar oud was en niet langer door updates ondersteund werd. Vervolgens zijn alle programma's met alle systemen die daaraan gekoppeld zijn aan de nieuwe server gekoppeld. Er zijn updates uitgevoerd aan de kaartlagen zodat de gegevens goed opvraagbaar zijn. De Steunpuntviewer wordt goed bezocht. We hebben enkele steekproeven uitgevoerd, in april waren er 2.574 bezoeken en werden 47.116 pagina's geopend en in oktober telden we 2.665 bezoeken en 5.1899 pagina's. Tevens zijn de gegevens met betrekking tot archeologische beleidskaarten doorgelopen en zijn de nieuwe gegevens verzameld. Dit moet nog verder verwerkt worden in de kaartviewer.

Nieuwsbrief

In 2023 werden vier nieuwsbrieven verstuurd. De nieuwsbrieven zijn via e-mail verspreid onder alle gemeenteambtenaren en gemeentebestuurders van Noord-Holland die zich bezig houden met erfgoed, ruimtelijke ordening, verduurzaming de Omgevingswet en landschap. In 2023 telden we 1.547 abonnees, dit zijn vooral erfgoedambtenaren, ambtenaren van andere vakgebieden en erfgoed specialisten van andere organisaties zoals de RCE, de Erfgoed Academie en cetera.

In nieuwsbrief één publiceerden we een artikel over de waterschapsverkiezingen en de leden konden een filmverslag van het erfgoeddebat terugkijken. NMF schreef voor deze nieuwsbrief het artikel 'Bijzonder Provinciaal Landschap en Archeologie: drie raakvlakken'.

Nieuwsbrief twee bevatte naar aanleiding van Samen Slimmer 2.0 een artikel over het omgevingsplan en we keken terug op de discussie die tijdens de lente excursie gevoerd werd. Ook is een artikel gewijd aan de Erfgoedmonitor, en is bericht over de uitreiking van Schatrijk, editie West-Friesland. In nieuwsbrief drie stond onder andere een artikel over het Provinciaal Programma Landelijk Gebied en het verslag van het Erfgoedteam over tuinarcheologie. Nieuwsbrief vier bevatte onder andere een interview met gedeputeerde Jelle Beemsterboer en het verslag naar de bijeenkomst over archeologie in de Omgevingswet en het DSO.

Netwerk en informatie

Het netwerk voor Erfgoedprofessionals

Het Netwerk voor erfgoedprofessionals is bedoeld voor beginnende erfgoedmedewerkers die zich het gemeentelijk erfgoedveld eigen aan het maken zijn. Hiermee brengt het Steunpunt Monumenten & Archeologie starters in de erfgoedsector samen zodat zij ervaringen kunnen delen, ideeën kunnen uitwisselen en nieuwe kennis kunnen opdoen. Gevoed door de kennis van andere vakspecialisten worden thema's en vraagstukken doorgesproken. In 2023 hebben we drie bijeenkomsten georganiseerd voor de leden van het netwerk. We bezochten kasteel Assumburg, waar we spraken over groen erfgoed in relatie tot klimaatverandering en waar we een rondleiding kregen door de historische kasteeltuin. In de Keyserkerk in Mid-denbeemster stond het thema 'erfgoed beleven' centraal en spraken we met gemeente Purmerend over het beleefbaar maken van UNESCO werelderfgoed De Beemster. Daarnaast gaf Jeroen Kor, commercieel manager van Holland boven Amsterdam, een lezing over erfgoed en publieksbereik. De laatste bijeenkomst van het netwerk ging over omgevingsvergunningen voor monumenten en is met medewerking van specialisten van de RCE georganiseerd.

Ondersteuning van Rijk en Provincie

Dit deel van het Steunpunt budget is bedoeld om de provincie te ondersteunen bij haar provinciale taken en doelstellingen. In 2023 was het bezoek van Staatssecretaris Cultuur, Gunay Uslu, aan Noord-Holland gepland. Het Steunpunt zou het bezoek faciliteren en inhoudelijk ondersteunen. Helaas is dit bezoek tot nader order uitgesteld en zijn de voorbereidingen wederom gestaakt.

In 2023 hebben we een verkennend onderzoek gedaan naar de mogelijkheden en wensen voor regionale samenwerking op het gebied van erfgoed in West-Friesland. Gemeente Enkhuizen heeft in 2022 een verzoek ingediend bij provincie Noord-Holland om te ondersteunen bij het oprichten van een Westfries samenwerkingsverband voor bovengronds erfgoed op ambtelijk niveau. Aanleiding was capaciteitsgebrek op het gebied

van erfgoed. De provincie ondersteunt het initiatief en heeft hieraan bijgedragen door het Steunpunt een verkennend onderzoek over het onderwerp te laten uitvoeren.

Tijdens verkennende gesprekken op ambtelijk en bestuurlijk niveau met gemeenten Medemblik, Enkhuizen, Drechterland, Stede-Broec, Hoorn, Koggenland en Opmeer zijn de wensen en behoeften van de gemeenten in kaart gebracht. Op verzoek van gemeente Hollands Kroon, Schagen en Texel zijn ook deze gemeenten betrokken, zij zijn immers ook aangesloten bij Archeologie West-Friesland (AWF) en bovendien hebben Hollands Kroon en Schagen delen van de Westfrieze Omringdijk op hun grondgebied. Naar aanleiding van de gespreksresultaten zijn vier potentiële vormen van samenwerking verkend:

1. Periodiek overleg (met concrete output)
2. Incidenteel beroep doen op een externe, gemeenschappelijk ingehuurde erfgoed specialist
3. Lichte gemeenschappelijke regeling naar voorbeeld van AWF met Hoorn als centraal orgaan.
4. Lichte gemeenschappelijke regeling / structureel een beroep doen op een of meerdere erfgoed specialisten die regionaal inzetbaar zijn, een 'vliegende kiep'.

De onderzoeksresultaten zijn gedeeld met de provincie en de deelnemende gemeenten en mogelijk wordt er in 2024-2025 een vervolg aan gegeven.

Erfgoed voor bestuurders

Op donderdag 9 maart organiseerden we het Erfgoeddebat voor (nieuwe) Statenleden in het Seinwezen in Haarlem. Grote verandering van onze steden, dorpen en het landelijk gebied staan voor de deur. Hoe zorgen we dat het culturele erfgoed bij al deze maatschappelijke druk het fundament blijft, zodat Noord-Holland zijn unieke karakter behoudt? Journalist Margriet Brandsma leidde het debat in goede banen en vier erfgoedexperts brachten actuele thema's aan de orde. Vertegenwoordigers van uiteenlopende politieke partijen reageerden op prikkelende stellingen. Het erfgoeddebat werd goed bezocht door 85 personen.

Kasteeltuin Assenburg. Foto: Steunpunt

Ontwikkeling en profilering van het Steunpunt

Ontwikkeling en profilering van het Steunpunt & Agenderen actuele thema's

Het budget van de post 'agenderen actuele thema's' wordt gebruikt voor diverse overleggen. De uren zijn bedoeld voor onze teamvergaderingen en overleggen met de medewerkers van de provincie, de constructie-overleggen en de vergaderingen van het EOS en AOS. Daarnaast is dit budget bedoeld voor het bezoeken van landelijke en regionale symposia, want in 2023 hebben onze medewerkers het Steunpunt op de volgende manier vertegenwoordigd:

- Deelname aan de adviescommissie van de filmproductie Oorlog in Arcadië;
- Organisatie van een excursie op Klein Leeuwenhorst in Zuid-Holland en Beeckestijn in Noord-Holland, naar aanleiding van het onderzoekproject van de WUR, Oorlog in Arcadië;
- Deelname RCE symposium van over aardkundig erfgoed;
- We verzorgden een lezing bij het STAMU over groen erfgoed in de Omgevingswet;
- We waren vertegenwoordigd in de klankbordgroep voor de voorbeeldregels van de RCE;
- Op het VNG congres organiseerden we een workshop over erfgoed in de Omgevingswet;
- Tijdens een bijeenkomst van Bond Heemschut gaven we een lezing over kerkenvisies en het Omgevingsplan;
- We namen deel aan een brainstormsessie samen met het Archeologen Overleg Steunpunten (AOS) over de organisatie van een bijeenkomst over FARO;

De ErfgoedAcademie schakelt de medewerkers van het Steunpunt in als spreker bij hun cursussen. Foto: Steunpunt

Lente excursie van het Erfgoedteam in de Bijlmer. Foto: André Russcher

Steunpunt Erfgoeddebat 2023. Foto: Steunpunt

- We waren als docent ingeschakeld bij de Cursus Gemeentelijk Erfgoedbeleid van de Erfgoed Academie, daar vertelden we over de taken en werkzaamheden van de steunpunten;
- We zijn vertegenwoordigd in de programma-commissie van de Erfgoed Academie;
- We namen deel aan de brainstorm over een nieuwe koers voor de Erfgoed Academie;
- We zijn vertegenwoordigd in de redactie van de Nieuwsbrief Gebouwd Erfgoed van de RCE;
- Deelname aan een congres van FARO (onze Vlaamse zusterorganisatie) over klimaatbestendigheid van erfgoed;
- We zijn vertegenwoordigd in het onderzoek naar klimaatadaptatie in de gebouwde omgeving in regio Noorderkwartier;
- We ontwikkelden een sessievoorstel voor de Reuvensdagen;
- We namen deel aan de themasessie over Bijzonder provinciaal landschap en Landelijk gebied.

Activiteit	Uitvoering	Datum	Bezoekersaantal
Loket	MOOI Noord-Holland / Stichting NMF	Het hele jaar door	n.v.t.
Stolpenloket	MOOI Noord-Holland	Het hele jaar door	n.v.t.
Cursus verduurzaming stolpen	MOOI Noord-Holland	2 november 2023	25 deelnemers
Basismodule: erfgoed en duurzaamheid	MOOI Noord-Holland / Stichting NMF	3 oktober 2023	54 deelnemers
Erfgoedteam: Omgevingskwaliteit door erfgoed	MOOI Noord-Holland	09 februari	96 deelnemers
Erfgoedteam: Lente Excursie door de Bijlmer	MOOI Noord-Holland / Stichting NMF	12 april	30 deelnemers
Erfgoedteam: Tuinarcheologie	Stichting NMF	21 juni	51 deelnemers
Erfgoedteam: Erfgoed aan de omgevingstafel	MOOI Noord-Holland	13 september	38 deelnemers
Erfgoedteam: Bouwhistorie en archeologie	Stichting NMF	8 november	38 deelnemers
Erfgoedteam: De transitie van het landelijk gebied	MOOI Noord-Holland	6 december	41 deelnemers
Communicatie: website	MOOI Noord-Holland / Stichting NMF	Het hele jaar door	29.240 unieke paginaweergaven
Communicatie: nieuwsbrieven	MOOI Noord-Holland / Stichting NMF	Nieuwsbrief 1 Nieuwsbrief 2 Nieuwsbrief 3 Nieuwsbrief 4	4 nieuwsbrieven verspreid onder 1.547 abonnees
Netwerk voor erfgoedprofessionals Groen erfgoed en klimaatverandering Erfgoed beleven Omgevingsvergunningen voor monumenten	MOOI Noord Holland / Stichting NMF	26 januari 6 juli 28 november	32 leden
Samenwerkingsverband erfgoed in West-Friesland	MOOI Noord-Holland	n.v.t.	Bij dit onderzoek zijn 10 gemeenten betrokken
Erfgoeddebat in Seinwezen Haarlem	MOOI Noord-Holland / Stichting NMF	9 maart	85 bezoekers

Busexcursie tijdens het Molensymposium Foto: Steunpunt

Cultuurlandschap

Het Noord-Hollandse landschap is in verandering door de transitie van de agrarische sector, door de woningbouwopgave, klimaatverandering en de energietransitie. Daarnaast wordt er hard gewerkt aan een nieuwe balans in ons landschap, zo is de natuur-, bodem- en waterkwaliteit op veel plekken niet goed, en staat de waterbeschikbaarheid onder druk. Het cultuurlandschap is de drager van al deze opgaven, het is het uitgangspunt zoals het landschap door de eeuwen ontstaan is. Een uitgangspunt waar niet aan voorbij gegaan mag worden, willen we ons kunnen blijven herkennen in het landschap en willen we ons er blijven thuis voelen. Wie voor cultuurlandschap gaat, gaat voor identiteit en kwaliteit. Het Steunpunt ondersteunt gemeenten bij het beschermen en behouden van cultuurlandschap en bij hun taak om initiatiefnemers te inspireren om de kernkwaliteiten van de lokale landschappen als uitgangspunt te nemen bij nieuwe ontwikkelingen.

Landschap in gemeentelijk beleid

Groen erfgoed in het omgevingsplan

Elke gemeente kent waardevol historisch groen. Soms is dat groen daadwerkelijk beschermd als monumentale boom of park, maar veelal is het gewoon aanwezig, gekoesterd en verder onbeschermd. Het Steunpunt heeft in samenwerking met Landschap Noord-Holland onderzoek gedaan naar de mogelijkheden voor groen erfgoed in het omgevingsplan. Dit is een uitgebreid onderzoek geworden dat is uitgevoerd in de periode 2021-2023. Nadat we het rapport gepubliceerd hebben in februari 2023 hebben we in maart een masterclass georganiseerd over het onderwerp met als doel om gemeenten praktisch inzicht te geven in de mogelijkheden om de ruimtelijke en fysieke kwaliteiten van het groene erfgoed te borgen met de nieuwe instrumenten van de Omgevingswet. Met deze instrumenten geven gemeenten onder meer aan

Excursie naar molen De Nachtegaal tijdens het Molensymposium. Foto: Steunpunt

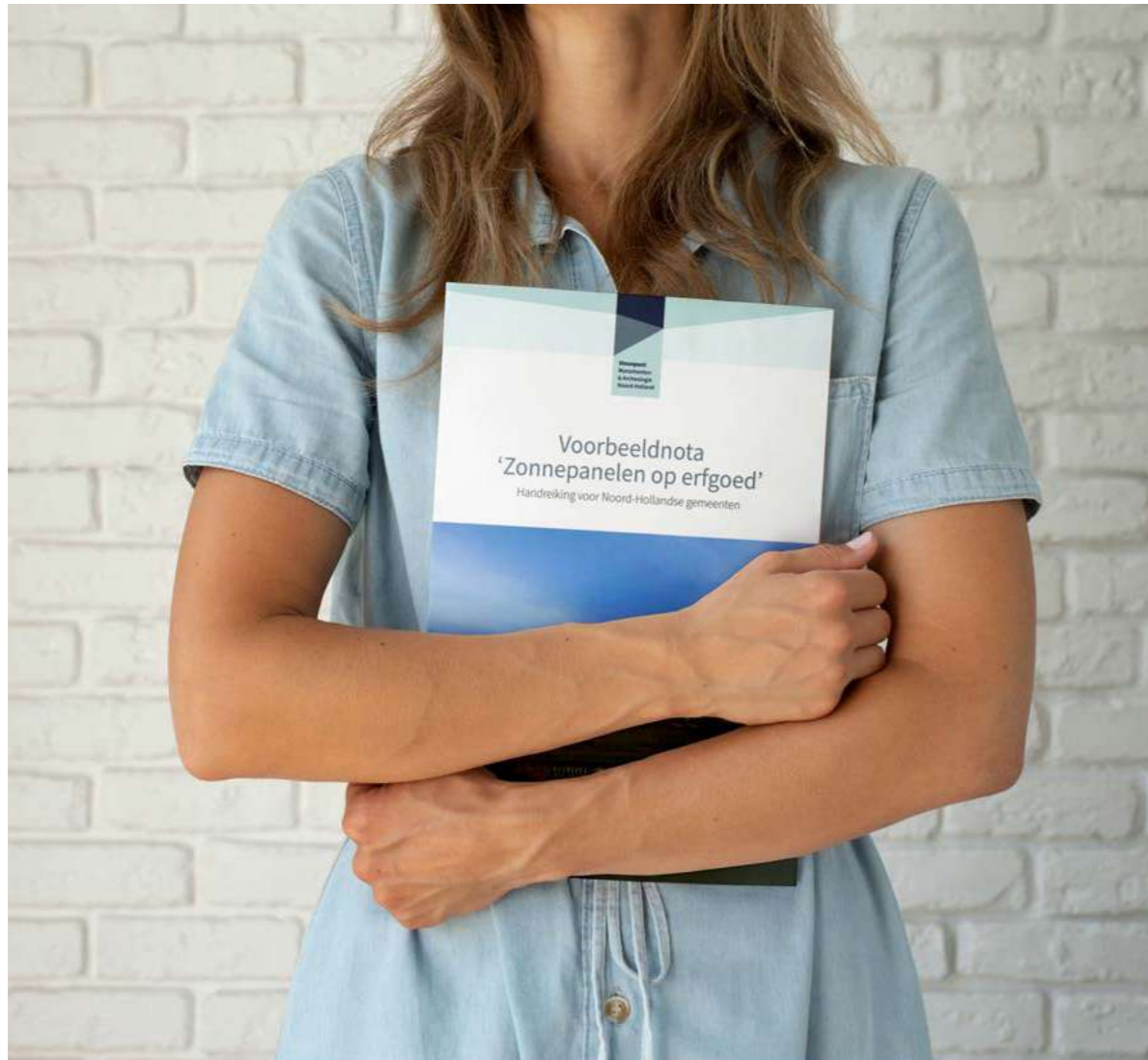

met welke cultuurhistorische waarden rekening moet worden gehouden bij opgaven en activiteiten in de fysieke leefomgeving. Dit gaat niet alleen over de gebouwde monumenten en beschermde gezichten, maar ook over waardevolle landschappen, historische parken en tuinen en ander groen erfgoed.

Casestudies over het landschap

Molensymposium

Op donderdag 19 oktober organiseerden we in samenwerking met de Noord-Hollandse Molenfederatie een symposium over de molenbiotoop onder gelding van de Omgevingswet. De bijeenkomst

de achtergrond van de waterschappen, hoe zij ontstaan zijn, wat ze doen en over welke zaken zij beslissen. Hiermee stimuleren we onze lezers om meer betrokken te zijn bij de waterschappen en wijzen we gemeenten op het belang van een goede relatie tussen gemeente en waterschap, óók vanuit cultuurhistorisch oogpunt gezien. Een ander belangrijk thema is het Provinciaal Programma Landelijk Gebied, et samenhangende beleidskader voor het landelijk gebied van Noord-Holland. Provincie Noord-Holland beschouwt zichzelf als regisseur van de gebiedsprocessen in het landelijk gebied. Ze zorgt ervoor dat voor de vijf regio's programmamanagers en toegeruste gebiedsteams beschikbaar komen die de taak hebben om gebiedsprocessen te regisseren. In een uitgebreid artikel over dit onderwerp hebben we gemeenten geïnformeerd over hoe de programma's opgesteld zullen worden en over wat dit voor gemeenten zou kunnen betekenen. De rol van gemeenten in de gebiedsprocessen zal in elke regio anders namelijk zijn. We houden de ontwikkelingen in de gaten en zullen gemeenten tijdig informeren.

Bijdrage ode

Met de grote opgaven van de huidige tijd staat het Noord-Hollandse landschap onder druk. Hoe kan het verleden gebruikt worden ter inspiratie voor het heden en de toekomst van het buitengebied? Steven Slabbers is provinciaal adviseur ruimtelijke kwaliteit (PARK) bij Provincie Noord-Holland en in een uitgebreid artikel in *ode* geeft hij antwoord op bovenstaande vraag.

Casestudy energietransitie en klimaatadaptatie (MOOI Noord-Holland)

Handreiking: Zonnepanelen & Erfgoed

In 2023 publiceerden we de handreiking Zonnepanelen & Erfgoed. Voor het plaatsen van zonnepanelen op monumenten of in beschermde gezichten moet een vergunning aangevraagd worden. Door klimaatverandering, stijgende energieprijzen, energiearmoede en de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen wordt de roep voor meer mogelijkheden voor zonnepanelen op erfgoed groter. Veel gemeentelijke bestuurders staan achter verruiming van de mogelijkheden en ook de RCE heeft de beleidslijn hierover recentelijk verruimd. Tegelijkertijd moeten we er voor zorgen dat we het kind niet met het badwater weggooien: ons erfgoed, met name het karakteristieke straatbeeld en het historische dakenlandschap, zijn van grote betekenis, waar we zorgvuldig mee om moeten gaan.

Een goede afweging tussen erfgoedbehoud en verduurzaming is mogelijk wanneer daar goed beleid aan ten grondslag ligt. Daarom heeft het Steunpunt voorbeeldbeleid geschreven voor zonnepanelen op erfgoed, waarmee gemeenten zelf hun regels kunnen samenstellen. Het beleid is gericht op het creëren van ruimte voor verduurzaming met inachtneming van cultuurhistorische waarden. De bijbehorende masterclass is in 2024 aangeboden.

ging over de veranderingen en de mogelijkheden die de Omgevingswet met zich meebrengt voor de molenbiotoop. Wat is een molenbiotoop, waarom is dit zo belangrijk voor het functioneren van de molens en hoe kunnen gemeenten onder de Omgevingswet aansturen op het behoud van een open molenbiotoop? Daarnaast brachten we een bezoek aan molen de Nachtegaal in Middenbeemster.

Cultuurlandschap in de nieuwsbrief

Omdat het Noord-Hollandse landschap zo ingrijpend verandert, zijn er veel onderwerpen die we onder de aandacht willen brengen. Doordat de druk op het landschap zo groot is, wordt het nog belangrijker om mee te doen aan de waterschapsverkiezingen. Daarom zijn we in dit onderwerp gedoken en hebben een artikel gepubliceerd over

Casestudie Landschap (Stichting NMF)

In 2023 is verder gewerkt aan de Handreiking over het in situ behouden van archeologie naar aanleiding van de uitgebreide casestudy. Het uitgangspunt van het Nederlandse archeologiebeleid is 'behoud in situ'. Dit houdt in dat archeologie ter plaatse, in de bodem, behouden blijft en niet wordt opgegraven. Het blijft op die manier raadpleegbaar. Dit is de beste methode om ondergronds erfgoed te bewaren voor de toekomst. Niet alleen voor de kwaliteit van de gegevens, ook het onderzoekspotentieel heeft baat bij deze vorm van bescherming. Immers, de interpretatie van archeologische resten is afhankelijk van veranderlijke culturele tijdsbeelden en nieuwe technische mogelijkheden. Echter, door toenemende druk op het landschap en op de bodem door onder meer de bouwopgave, energie-

transitie en klimaatverandering staat de archeologie en het behoud in situ onder druk. Het begrip 'in situ' blijkt diffuus.

In de Handreiking komen de hoofdlijnen van de uitgebreide casestudy "behoud in situ" aan de orde. Gericht wordt op de problematiek van het in situ behouden van archeologie, wat nodig is om daarmee om te gaan en wie daarbij een rol heeft. Het geeft beleidsmakers en vergunningverleners een afwegingskader voor het nemen van beslissingen over (ruimtelijk) beleid. Deel van de handreiking en de casestudy is een overzicht waarin de verschillende vormen van in situ behoud (kwaliteitsklassen) uiteen worden gezet tegen de voor- en nadelen van die methoden. Ook zijn de praktische maatregelen en planologische beschermingsvormen geduid.

Project	Wie	Datum	Bezoekers
Handreiking Groen erfgoed in het omgevingsplan	MOOI Noord-Holland	n.v.t.	n.v.t.
Masterclass Groen erfgoed in het omgevingsplan	MOOI Noord-Holland	27 maart	113 deelnemers
Molensymposium	MOOI Noord-Holland	19 oktober	29 deelnemers
Handreiking Zonnepanelen & Erfgoed	MOOI Noord-Holland	n.v.t.	n.v.t.
Handreiking en uitgewerkte casestudy In Situ Behouden van archeologie	Stichting NMF	Maart 2024	n.v.t.

Werk sessie tijdens het symposium Samen Slimmer 2.0. Foto: André Russcher

Erfgoed in de Omgevingswet

De Omgevingswet benoemt naast een veilige en gezonde leefomgeving ook een goede omgevingskwaliteit als maatschappelijke doelstelling voor het omgevingsbeleid. Cultureel erfgoed is expliciet onderdeel van een goede omgevingskwaliteit. Dit vereist de ontwikkeling van een samenhangend kwaliteitsstelsel, welke waarden, verhalen, objecten en structuren bepalen onze identiteit en willen we daarom koesteren voor de toekomst? Wat betekent het begrip goede omgevingskwaliteit voor gemeenten en welke rol speelt erfgoed daarin? Kortom de komst van de Omgevingswet heeft heel wat losgemaakt, gemeenten worden gestimuleerd om na te denken over hun identiteit in relatie tot erfgoed en het Steunpunt mocht hen daarin adviseren en ondersteunen. In 2023 hebben tal van onze activiteiten bijgedragen aan dit doel.

Vervolg publicatie in de Omgevingswet en best practices

De thematische serie over erfgoed in de Omgevingswet bestaat uit praktische handreikingen voor gemeenten bij de transitie richting de Omgevingswet. De eerste drie delen kwamen uit in 2020 en 2021 en gaan over 'Erfgoed in het Omgevingsplan', 'Buitenplaatsen in het Omgevingsplan' en 'Kerken-

visies in het Omgevingsplan'. De thematische serie is een samenwerking tussen het Steunpuntprogramma Omgevingswet, programma Cultuurlandschap en programma Gebouwd Erfgoed. De uren voor de onderzoeken, het schrijven van de handreikingen en het organiseren van bijeenkomsten zijn daarom verdeeld over de drie programma's. Stichting NMF heeft de uren bedoeld voor publicaties over archeologie in de Omgevingswet besteed aan de publicatie van het verslag en verspreiding van de presentaties van de bijeenkomst 'Archeologie in de Omgevingswet en het DSO'.

De landgoederenzone langs de kust van Holland in het omgevingsplan

Hoe borg je de cultuurhistorische waarden van een landgoed in het omgevingsplan? En wat als dat landgoed deel uitmaakt van een grensoverschrijdende landgoederenzone, met kilometers lange lanen en zichtlijnen? Steunpunt Monumenten en Archeologie Noord-Holland en Erfgoedhuis Zuid-Holland hebben samen een eerste handreiking ontwikkeld om tot antwoorden te komen. In 2023 is een vervolg gegeven op deze handreiking door met een werkgroep van Omgevingswet- en erfgoeddeskundigen na te denken over de praktische invulling van het omgevingsplan voor dit gebied. De zoektocht heeft geleid tot een werkwijze en

Lancering van ode op het Omgevingswetsymposium Samen Slimmer 2.0. Foto: André Russcher

voorbeeldregels voor de beschermde onderdelen, zoals de monumenten, maar ook voor de tot nog toe onbeschermde onderdelen van de landgoederenzone, zoals zichtlijnen en andere (landschappelijke) structuren en waarden. Met dit vervolg op deze Omgevingswet publicatie zijn we echt aan het pionieren, want nog weinig partijen in Nederland hebben zich gewaagd aan het schrijven van voorbeeldregels voor het omgevingsplan.

Samen Slimmer 2.0, aan de slag met het omgevingsplan
Na het succes van vorig jaar organiseerden we dit jaar wederom een inspirerende en praktische bijeenkomst over werken onder de Omgevingswet bij Pension Homeland op het Marineterrein in Amsterdam. De bijeenkomst stond volledig in het teken van het omgevingsplan. Deelnemers leerden over de actuele ontwikkelingen op dit gebied en hoe

Een fietstocht over de Westfriese Omringdijk was een onderdeel van de bijeenkomst over deze dijk, een provinciaal monument dat door verschillende gemeenten loopt. Foto: Steunpunt

je het omgevingsplan in kunt zetten voor goede omgevingskwaliteit. Omgevingswetdeskundigen Joske Poelstra en Bas Schout spraken over de nieuwste ontwikkelingen op het gebied van het schrijven van omgevingsplannen. Joske is omgevingsjurist en maakt zelf omgevingsplannen waardoor zij goed kan laten zien hoe een omgevingsplan in elkaar steekt en hoe je cultureel erfgoed daarin op kan nemen. Ook is ze betrokken geweest bij het opstellen van de voorbeeldregels voor cultureel erfgoed in het omgevingsplan in opdracht van de RCE en heeft ze de deelnemers uitgelegd hoe deze te lezen en interpreteren en wat er veranderd is.

Bas is planoloog en heeft ervaring met het integreren van verschillende beleidsterreinen in ruimtelijk beleid. Tijdens de bijeenkomst toonde hoe je ruimtelijke kwaliteiten met het omgevingsplan gebiedsgericht kan beschermen en benutten. Ook zonder gebouwen of gebieden een beschermde status te geven, kun je met het omgevingsplan sturen op kwaliteit. In deelsessies werden vervolgens specifieke thema's nader uitgelicht; het beschermen van post 65 erfgoed in het omgevingsplan, het omgevingsplan van Meppel of kansen groen erfgoed in het omgevingsplan. Tot slot was Samen Slimmer het moment van ons tijdschrift *ode*, met gepaste trots overhandigden we het eerste exemplaar aan gedeputeerde Rosan Kocken. Ter ere van de lancering van de vierde *ode* gingen de gedeputeerde en een aantal van de auteurs en geïnterviewden met elkaar en het publiek in gesprek over de verschillende benaderingen van 'omgevingskwaliteit door erfgoed' die in *ode* aan bod komen. Met dit centrale thema voor *ode* was Samen Slimmer als Omgevingswet symposium compleet.

Cursus erfgoed in de Omgevingswet

Op 20 februari organiseerden we in samenwerking met de RCE een bijeenkomst over de actualiteiten van erfgoed in de Omgevingswet in de Bullekerk te Zaandam. De RCE informeerde de deelnemers over de laatste stand van zaken, onder andere: een update van de handreikingen van de RCE; rijksbeschermde erfgoed in het DSO; de minimale acties: wat moeten gemeenten minimaal geregeld hebben voor de inwerkingtreding van de omgevingswet? Daarnaast was er gelegenheid om ervaringen uit te wisselen en input te leveren vanuit het dagelijkse werk bij gemeenten. Het werd een interactieve bijeenkomst; een uitwisseling tussen Rijk en gemeenten. Els Romeijn (RCE) hield een presentatie over waar de RCE momenteel staat met betrekking tot de Omgevingswet. Martin van Bleek (Gelders Genootschap) gaf inzicht in de net verschenen Handreiking over de Omgeving van het Monument. Ernst van der Kleij van de provincie Noord-Holland legde uit hoe het is geregeld met provinciale monumenten, het belang van het landschap en de wijze waarop dat in de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie is neergelegd. De bijeenkomst werd afgesloten met een gesprek over de manier waarop erfgoed vertegenwoordigd kan zijn aan de gemeentelijke omgevingstafels. Voorbereidingen voor deze cursus startten in 2022, in 2023 is het programma verder vormgegeven en is de cursus uitgevoerd.

Casestudies erfgoed in de omgevingswet (Mooi Noord-Holland)

De Westfriese Omringdijk

De provincie Noord-Holland kent diverse landschappelijke structuren die de gemeentegrenzen overschrijden. In de Leidraad Landschap & Cultuurhistorie heeft de provincie de ruimtelijke kwaliteiten van en ontwikkelprincipes voor die structuren benoemd, zodat hier bij initiatieven rekening mee kan worden gehouden. De Leidraad L&C is een helder en uitvoerig document, maar het blijkt dat dit op zichzelf nog niet voldoende is om de kwaliteiten in de praktijk te borgen. Bij veel opgaven is de benadering civieltechnisch en wordt de ruimtelijke kwaliteit nog niet vanaf het begin meegenomen in de ontwerpogave. Terwijl beide juist samen zouden moeten gaan. Daarbij moeten gemeenten nog een vertaalslag maken van de Leidraad naar gemeentelijk beleid. De kwaliteiten van de structuren zijn niet altijd goed in het gemeentelijk beleid verankerd. Afgelopen jaar hebben we verschillende activiteiten over de Westfriese Omringdijk georganiseerd. In februari hebben we een werksessie georganiseerd met een beperkt aantal ambtenaren om te inventariseren welke behoeften er zijn voor ondersteuning. Naar aanleiding daarvan zijn op 10 juli de onderwerpen geïnventariseerd voor een bijeenkomst geïnventariseerd. Op 27 september vond een bijeenkomst plaats in het kerkje van

Eenigenburg. Hierbij waren provincie, Archeologie West-Friesland, het hoogheemraadschap en verschillende gemeenten aanwezig. Er waren twee werksessies: één was gericht op toeristische activiteiten om de bekendheid van de Westfriese Omringdijk te vergroten en één ging over de verankering van de dijk in gemeentelijk beleid. Er waren levendige gesprekken en door de aanwezigheid van verschillende experts goede uitkomsten. Die zijn gedeeld in een artikel in de nieuwsbrief.

Omgevingstafels

Een veel gestelde vraag door erfgoedambtenaren is hoe ze hun rol professioneel kunnen vervullen nu steeds meer van ze wordt gevraagd om in een vroeg stadium en integraal te adviseren. Met name de advisering als monumenten op de agenda staan van een omgevingstafel. Tijdens de cursus die met de RCE over de omgevingswet is georganiseerd werd dit onderwerp al even aangestipt. In een erfgoedteam hebben we dit onderwerp verder uitgediept samen met een aantal gemeenten en een expert die veel met omgevingstafels werkt. De uitkomsten hebben we uitgewerkt in een uitgebreid artikel in de nieuwsbrief. De werkwijze met de omgevingstafels is volop in ontwikkeling en dit is dan ook een onderwerp dat in de komende jaren nog terug zal komen.

Casestudies archeologie in de Omgevingswet (Stichting NMF)

Een belangrijke stap in de invoering van de Omgevingswet is de komst van het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Hoe archeologie *praktisch* een plek zou krijgen in het DSO was lange tijd onduidelijk. Daarom organiseerde Stichting NMF de bijeenkomst 'Archeologie in de Omgevingswet en het DSO' in Huis van Hilde. Het doel was om aan de hand van praktische voorbeelden deelnemers te laten zien hoe archeologiebeleid in het DSO een plek krijgt, en wat daarvoor nodig is en van wie wat nodig is.

Door middel van presentaties over de beleidsinstrumenten en de overgang naar het Omgevingsplan enerzijds en praktijkvoorbeelden en demonstraties anderzijds is uiteengezet hoe de juridische

regels toepasbaar worden gemaakt. Presentaties werden verzorgd door Myra van Munster (Harbinger) en Ivo Vossen (NMF Erfgoedadvies). Daarbij is uitvoerig stilgestaan welke afwegingen gemeenten daarin zelf moeten maken. Verschillende gemeenten zijn al ver met de implementatie van het archeologiebeleid in het DSO. Zodoende was het mogelijk om deze verschillende benaderingen te laten zien en voor- en nadelen van deze systematiek uiteen te zetten. Het verslag van de bijeenkomst werd geplaatst op de website en in de nieuwsbrief.

Na de presentaties is in twee groepen gediscussieerd over stellingen betreffende archeologie in de gemeenten en in het DSO. Deelnemers gaven aan deze heel concrete benadering van het DSO waardevol te vinden voor directe inpassing in de eigen gemeente.

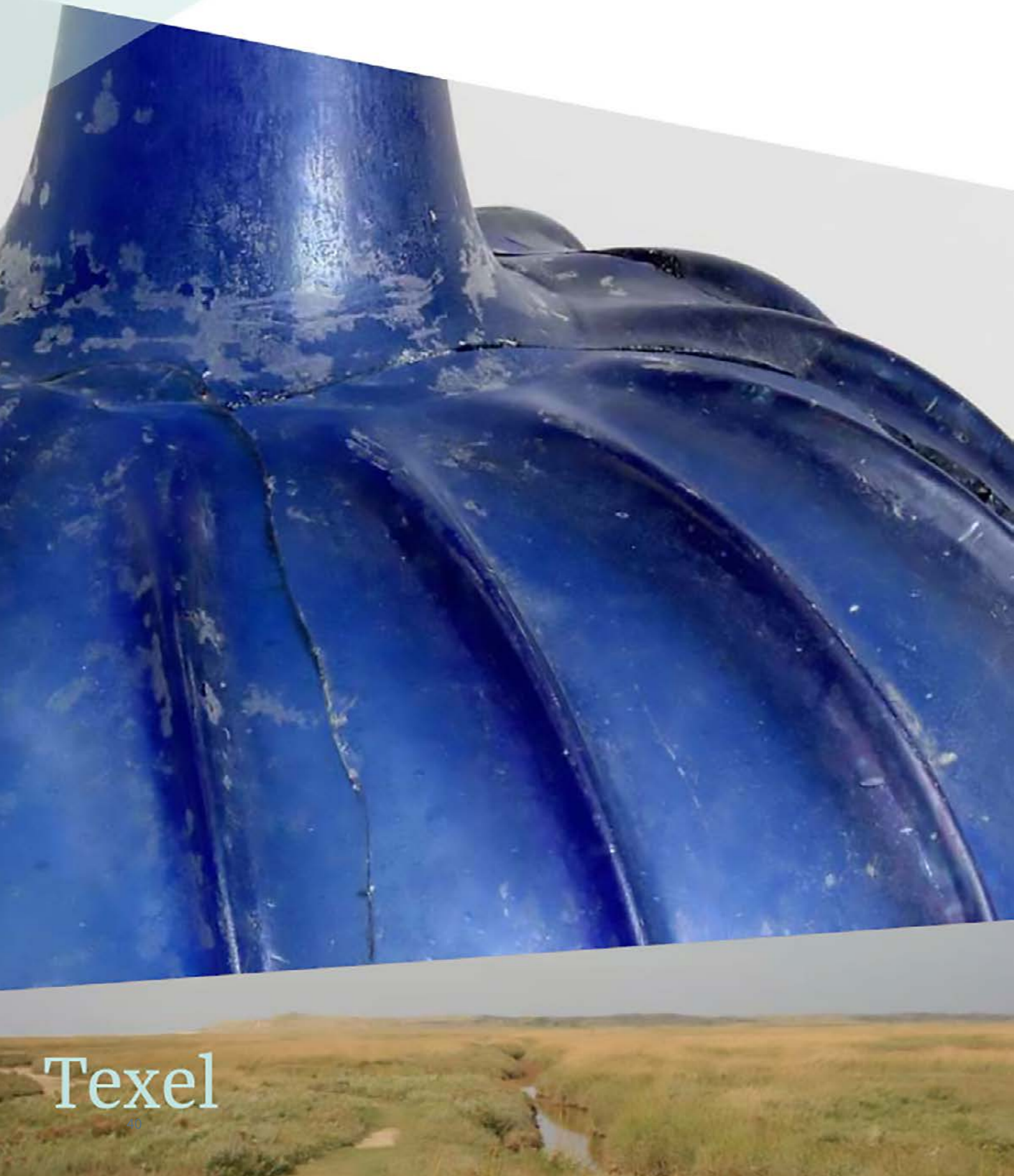
Project	Wie	Datum	Bezoekers
Cursus advisering onder de Omgevingswet, i.s.m. RCE	MOOI Noord-Holland / Stichting NMF / RCE	20 februari	76 deelnemers
Vervolg op handreiking Landgoederen in het Omgevingsplan	MOOI Noord-Holland	n.v.t.	n.v.t.
Samen Slimmer 2.0	MOOI Noord-Holland	15 juni	86 deelnemers
Bijeenkomst over de Westfriese Omringdijk	MOOI Noord-Holland	27 september	12 deelnemers
Archeologie in de Omgevingswet en het DSO	Stichting NMF	22 november	26 deelnemers

Fort de Schans en de Hoge Berg op Texel. Foto: NMF Erigoedadvies

SCHATRIJK

een uitgave van Steunpunt Monumenten en Archeologie Noord-Holland

Texel

JAARVERSLAG SMANH 2023

Archeologie

Provinciale archeologiegebieden

In 2023 stond in het uitvoeringsprogramma Archeologie het provinciaal archeologiegebied Texel centraal. Dit gebied op Texel wordt begrensd door de grenzen van het keileemlandschap op het eiland, met daarin de hoge keileembult 'de Hoge Berg'. Dit landschap is al millennia lang een plek waar werd geleefd, gewoond en geakkerd. Door die lange geschiedenis zijn archeologische vondsten en vindplaatsen vanaf de steentijd tot de middeleeuwen te vinden. De archeologische waarden in het gebied zijn daardoor relevant voor de bewoningsgeschiedenis van Texel en voor de provincie Noord-Holland.

Informatiedocument en Glossy SCHATRIJK Texel
Ter voorbereiding op Schatrijk Texel is stichting NMF gestart met een inventarisatie van reeds gepubliceerde gegevens en het gebruik van erfgoed op Texel in bijvoorbeeld toerisme en openbare ruimte.

Deze informatie is niet separaat gepubliceerd, maar is gebruikt in het opstellen van teksten in Schatrijk editie Texel. Na een voorwoord door de heer Beemsterboer en een inleiding door Rob van Eerden en Michiel Bartels volgen artikelen afgewisseld met interviews met wethouder Remko van de Belt, oud-provinciaal archeoloog Flip Woltering en een blog van Marion Barth, directeur van Stichting Texelse Musea, allen vergezeld door mooi beeldmateriaal. Naast aandacht voor archeologisch onderzoek in Den Burg sinds de jaren '60, is aandacht voor nieuwe natuurwetenschappelijke onderzoeksmethoden, topvondsten, dijkonderzoek, Fort de Schans, Weegeswaal, Sommeltjesberg en natuurlijk de ontwikkeling van het landschap. Schatrijk Texel had een oplage van 500 exemplaren.

Presentatie SCHATRIJK Texel
Op 20 december is Schatrijk editie Texel feestelijk gepresenteerd in Hotel de Lindeboom op Texel.

Presentatie Schatrijk Texel in Den Burg. Foto: Foto Sanne

Romeinenroute Velsen. Foto: Eliza van Rooijen Stichting NMF

Bij de bijeenkomst waren de gedeputeerde Jelle Beemsterboer en wethouder Remko van de Belt aanwezig. Presentaties over het archeologiegebied en Texel werden verzorgd door Rob van Eerden en Marion Barth. Daarna nam gedeputeerde Jelle Beemsterboer het woord en reikte hij het eerste exemplaar uit aan de wethouder van Texel. Ook wethouder Remko van de Belt sprak enkele woorden. De bijeenkomst is afgesloten met een kleine borrel.

Casestudy archeologie

Onder het project 'casestudy archeologie' zijn uren geboekt voor het project Scars of War, en het updaten van de kaartviewer van het Steunpunt.

Scars of War

Het citizenproject 'Scars of War' dat stichting NMF met samenwerkingspartners in 2021 en 2022 uitvoerde, is in 2023 afgerond. In het project konden erfgoedvrijwilligers meezoeken naar sporen van de Tweede Wereldoorlog in het landschap van het Gooi en de Utrechtse Heuvelrug op Lidarkarten. Door aansluiting van het Steunpunt konden ook gemeenten bij het project worden betrokken. Vanwege de aard van de gegevens – potentieel gevaarlijk erfgoed – was het belangrijk om gemeenten te informeren. NMF ook werkte mee aan de redactie op het eindverslag van het onderzoek in 2023.

Update kaartviewer

Een belangrijk middel om archeologie beter zichtbaar te maken voor erfgoedambtenaren is door

archeologische gegevens beschikbaar te stellen middels kaartmateriaal. In de kaartviewer van het Steunpunt zijn dergelijke archeologische gegevens beschikbaar, alleen zijn deze in veel gevallen verouderd, werken links niet meer of verwijzen zij naar verkeerde producten. In 2023 is besloten de kaartviewer bij te werken zodat in elk geval correcte informatie wordt weergegeven. Daartoe is van alle gemeenten de archeologische informatie nagezocht, opgevraagd en bijgewerkt. Besloten is de gegevens op efficiënte wijze beschikbaar te stellen vanuit de brongegevens (website gemeenten). Deze gegevens zijn beschikbaar gesteld aan MOOI Noord-Holland zodat de gegevens in de geüpdatete versie van de kaartviewer worden opgenomen.

Voorbeeldprojecten archeologie

Romeinenroute Velsen

Op 7 november is door Eliza van Rooijen en Annika Blonk uitvoering gegeven aan een interview met de projectgroep die verantwoordelijk is voor de uitvoering van de Romeinenroute in Velsen. Het

gesprek is uitgewerkt tot voorbeeldproject en is gepubliceerd op de website van het Steunpunt. Het project toont aan dat voor het succesvol zichtbaar maken van archeologie in de openbare ruimte samenwerking onontbeerlijk is, en veel inzet vergt van de initiatiefnemers. De Romeinenroute in Velsen is een groot succes en daarmee een goed voorbeeld van deze samenwerking. Het voorbeeldproject is gepubliceerd op de website, de nieuwsbrief en op social media.

Rol erfgoedambtenaar in alliantie Versterking Markermeerdijken

Op 30 november is door Sander Hakvoort en Annika Blonk uitvoering gegeven aan een gesprek met erfgoedambtenaar Ernst-Peter Everaardt van gemeente Waterland. In Waterland wordt de dijk langs het Markermeer versterkt. De ervaringen van de erfgoedambtenaar dienen als voorbeeld voor andere gemeenten waar ook in een alliantie, of ander samenwerkingsverband wordt gewerkt aan grote gemeentegrens overstijgende projecten. Juist op die fronten kan archeologie baat hebben bij een samenwerking. Dit project is niet verder uitgewerkt tot een voorbeeldproject.

Project	Wie	Datum	Bezoekers
Glossy Schatrijk Texel	Stichting NMF	n.v.t.	n.v.t.
Presentatie Schatrijk op Texel	Stichting NMF	20 december	36
Voorbeeldproject Romeinenroute Velsen	Stichting NMF i.s.m. gemeente Velsen	n.v.t.	n.v.t.
Scars of War	Stichting NMF, Landschap Erfgoed Utrecht, Universiteit Leiden, Provincie Utrecht, Nationaal park Utrechtse Heuvelrug, V-fonds, Elise Mathilde fonds	31 maart 2023	n.v.t.
Update kaartviewer	Stichting NMF	29 december 2023	n.v.t.

Gebouwd Erfgoed

Samenwerking Loods Herbestemming

Het Steunpunt werkt bij herbestemmingsvraagstukken en verduurzamingsvraagstukken samen met de Loods Herbestemming. De Loods en het Steunpunt hebben maandelijks overleg om de werkzaamheden af te stemmen en om uit te wisselen welke projecten en werkzaamheden er spelen en waar we elkaar kunnen versterken.

Ode – omgevingskwaliteit door erfgoed

Ode is een tijdschrift voor medewerkers en bestuurders van Noord-Hollandse gemeenten en de provincie, en voor iedereen die benieuwd is naar de rol van de diverse overheden binnen de erfgoedzorg. *Ode* biedt inspiratie voor het dagelijkse

erfgoedwerk met verhalen, interviews en goede voorbeelden uit de rijke voorraad Noord-Hollands erfgoed. Dit jaar staat *ode* in het teken van goede omgevingskwaliteit, omdat goede omgevingskwaliteit een kerndoel is van de Omgevingswet. En daar zijn wij blij om, want als bij nieuwe ontwikkelingen wordt uitgegaan van de bestaande kwaliteiten, komt goede omgevingskwaliteit telkens een stap dichterbij. Goede omgevingskwaliteit ontstaat als iedereen die werkt in het ruimtelijk domein daar elke dag naar streeft, het liefst in onderlinge samenspraak. Om deze cultuurverandering bij gemeenten te stimuleren staat *ode* dit jaar vol met inspirerende artikelen over hoe verschillende sleutelfiguren in de erfgoedsector werken met goede omgevingskwaliteit als kerndoel. Met Ana Pereira Roders hoogleraar Heritage and Values aan de faculteit Bouwkunde, TU Delft hadden we een

Zicht op Fluwelen Burgwal Monnickendam. Foto: MOOI Noord-Holland

Ode

Anita Blom, voormalig adviseur Post 65 Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in ode. Foto: Els Zweerink

gesprek over ontwerpen met het bestaande als uitgangspunt, de rol van de burger bij erfgoedbeheer en de toekomst van het erfgoed. Met Steven Slabbers, provinciaal adviseur ruimtelijke kwaliteit (PARK) provincie Noord-Holland, spraken we over de transformatie van het Noord-Hollandse landschap: "Landschappen moeten met hun tijd meegaan maar ook hun verhaal kunnen blijven vertellen," aldus Slabbers. Een we schreven bijvoorbeeld een Dubbelinterview met Paul Noppers en Anne van Wijngaarden, ministerie van OCW, over de stand van zaken rond erfgoedtaken.

Casestudies gebouwd erfgoed

De casestudies gebouwd erfgoed worden aangewend om vraagstukken van gemeenten onder de loep te nemen of om grotere erfgoedvraagstukken in een onderzoek onder te brengen.

Expertsessie kasteel Marquette

Naar aanleiding van een vraag van gemeente Heemskerk organiseerden we een expertsessie op kasteel Marquette, waar de hoteleigenaar plannen

had voor uitbreiding. Met deskundigen op het gebied van kastelen, kasteeltuinen, verduurzaming, herbestemming en restauratie spraken we over de mogelijkheden en onmogelijkheden voor uitbreiding en verbouwing van deze plek. De sessie resulteerde in een advies aan de gemeente: wat zouden de uitgangspunten moeten zijn van zo'n ingrijpende restauratie? Helaas zijn de plannen niet in de praktijk gebracht, omdat deze financieel niet haalbaar bleken en het kasteel een nieuwe eigenaar kreeg.

Overzicht van subsidiemogelijkheden voor erfgoed

Het Rijk, de provincie Noord-Holland, de Noord-Hollandse gemeenten én de monumenteneigenaren zelf hebben er belang bij dat een monument in goede onderhoudsstaat blijft. De verschillende overheden komen eigenaren van rijks-, provinciaal of gemeentelijk monumenten (en is sommige gevallen bijvoorbeeld ook beeldbepalende panden) om die reden met verschillende subsidies tegemoet. In 2023 maakten we een overzicht van alle subsidiemogelijkheden. We leggen uit waar subsidie voor aangevraagd kan worden, welke voorwaarden er globaal gehanteerd

worden en we verwijzen naar de webpagina's van de desbetreffende subsidies. Daarnaast hebben we een overzicht gemaakt van de verschillende fondsen die monumenteneigenaren leningen of giften verstrekken voor behoud en exploitatie van hun monument.

Masterclass aanwijzing gemeentelijk monument

In 2022 publiceerden we de handreiking 'Aanwijzing gemeentelijk monument', waarin de procedure voor het aanwijzen van objecten als gemeentelijk monument stap voor stap uitgelegd wordt. Op donderdag 12 januari 2023 organiseerden we een masterclass over deze aanwijzingsprocedure. Ook gaven we praktische tips over bijvoorbeeld het contact met monumenteneigenaren en het opbouwen van een dossier per monument. Er was zijdelings aandacht voor de te verwachten veranderingen in de aanwijzingsprocedure onder de Omgevingswet.

Casestudies verduurzaming monumenten

Verduurzaming van monumenten is zo'n urgent en vanzelfsprekend onderwerp, dat het altijd geïntegreerd in andere projecten aan bod komt. In onze Erfgoedteams, in het Netwerk voor erfgoedprofessionals en in de nieuwsbrieven is het onderwerp verduurzaming veelvuldig behandeld. De uren van deze projecten zijn echter op de posten 'Erfgoedteam', 'Netwerk' en 'niewsbrieven' geschreven.

Handreiking over natuurinclusieve monumenten

De natuur is een van de belangrijkste klimaatoplossingen. Natuurbehoud- en herstel en 'nature-based solutions' lopen als een rode draad door alle klimaatoplossingen heen. Toch gaat er natuur verloren als gevolg van onze inspanningen om onze gebouwen klimaatbestendig en energie-neutraal te maken, een contradictie. Wanneer we bestaande gebouwen isoleren blijft er namelijk steeds minder leefruimte voor dieren over in kieren en spouwmuur. Nieuwbouw en renovatie leiden dus nog altijd tot structurele natuurafname, terwijl er heel veel kansen zijn voor dieren en planten in de gebouwde leefomgeving: steden en dorpen worden steeds belangrijker als leefgebied voor allerlei soorten. Wat de kansen zijn voor dieren in (verduurzaamde) monumenten is het onderwerp van een onderzoek dat het Steunpunt samen met Monumenten & Archeologie Amsterdam oppakt. Met dit project willen we een bijdrage leveren aan een natuurinclusiever monumentenbestand in Noord-Holland. Het onderzoek is opgestart in 2023 en wordt voortgezet in 2024, het jaar waarin we een handreiking over dit onderwerp willen publiceren.

Project	Wie	Datum	Bezoekers
Samenwerking Loods Herbestemming	MOOI Noord-Holland	n.v.t.	n.v.t.
Masterclass aanwijzing gemeentelijke monumenten	MOOI Noord-Holland	12 januari	71 deelnemers
Expertsessie kasteel Marquette	MOOI Noord-Holland	25 januari	11 deelnemers
Webpagina over subsidiemogelijkheden voor erfgoed	MOOI Noord-Holland	n.v.t.	n.v.t.
Handreiking natuurinclusieve monumenten	MOOI Noord-Holland / M&A Amsterdam	Publicatie in 2024	n.v.t.
Ode 4	MOOI Noord-Holland	n.v.t.	n.v.t.

Colofon

Samenstellers

Annika Blonk-van den Bercken
Yvette Burnier
Dorine van Hoogstraten
Marrit van Zandbergen
Sanne van Zoest

Ontwerp

Studio PeetR | Peter Koomen

Uitgave

Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland

Het Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland wordt mogelijk gemaakt door de Provincie Noord-Holland en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Lente excursie Bijlmer. Foto: André Russcher

**MOOI
NOORD-
HOLLAND**

ADVISEURS
OMGEVINGSKWALITEIT

Emmastraat 111
1814 DP Alkmaar
T 072-5204459
info@mooinoord-holland.nl
www.mooinoord-holland.nl

Nijverheidsweg-Noord 114
3812 PN Amersfoort
T 0251-674666
info@nmfergoedadvies.nl
www.nmfergoedadvies.nl

Alkmaar & Amersfoort, maart 2024

Het Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland is een samenwerking tussen MOOI Noord-Holland en Stichting NMF en wordt mogelijk gemaakt door de provincie Noord-Holland en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

info@steunpunterfgoednh.nl | www.steunpunterfgoednh.nl